MEDLEMSBLAD FOR DEN NORSKE RHODODENDRONFORENING NR. 1 - Februar 2022 ÅRGANG 25

Lapprosen

Lederen har ordet

Kjære rhododendronvenner!

Jeg tok nok munnen for full i siste leder da jeg gleda meg over at koronaen var over. Nå tør jeg ikke love noe om det lenger, men håper selvsagt at den ikke vil skape problem for jubileet vårt i mai. Se ellers informasjon og opplysninger om påmelding bakerst i bladet.

2022 er frivillighetens år. Det skal være en feiring av alle personer og organisasjoner som gjør en innsats for fellesskapet uten å få noen form for godtgjørelse for jobben. Svært mye av organisasjonslivet i Norge bygger på det. Vi har nettopp sett idrettsgallaen på TV der de store stjernene får priser for sine fantastiske prestasjoner. Men det deles også ut priser til ildsjelene, disse som har holdt på et liv for å legge til rette for at andre, både barn og voksne, skal kunne drive med idrett. Uten disse hadde det rett og slett ikke gått.

Min generasjon har vokst opp med dette som en naturlig del av livet. Min mor gikk på «forening» med en gjeng damer hver 14. dag i noe de kalte Sjømannsforbundets kvinnegruppe. Far var med i Arbeidernes jeger- og fiskeforening og var også på møte annenhver uke. Mors forening laga gevinster på møta og avholdt en årlig tombola der de lodda ut gevinstene. Lodda klipte de ut i papir, rulla dem rundt en strikkepinne og ga dem en knekk så de beholdt forma før de la dem i den store tombolatromma der de som kjøpte lodd, kunne velge uten å se hva de tok. Pengene var tenkt til familier av sjøfolk som satt hardt i det, men etter som de selv ble eldre, gikk det som bidrag til begravelsen når en av dem mista mannen sin. (Menn døde jo oftest før kvinnene.) Far var med å stryke rogn og melke ut av laks for at de kunne produsere ny lakseyngel som så etter noen år kunne settes ut i elvene for å bevare og bygge opp gode laksebestand rundt på Sunnmøre.

Og alt dette gjorde de gratis. De hadde selvsagt glede av det, men jeg tror aldri de tenkte tanken at det var urimelig at de skulle gjøre dette. Det var en heilt naturlig del av livet deres å bruke tid og krefter på noe både de selv og andre hadde glede av.

Det er også slik *vår* egen norske forening og alle andre rhododendronforeninger har blitt til. Interesserte personer kom sammen uformelt for å utveksle erfaringer, og gradvis leda det fram til et behov og et ønske om å formalisere arbeidet til å bli en forening der andre også kunne få bli med. Menn og kvinner har tatt på seg verv i styret, i redaksjonen for *Lapprosen* og deltatt i dugnadsarbeid for å gjennomføre for eksempel de flotte årsmøta vi har som strekker seg over ei heil helg. Noen har tatt ansvar for å sette opp ei frøliste, og mange medlemmer har deltatt ved å sende inn frø fra egen hage uten vederlag. Alle inntekter av frøsalget har gått til foreningens arbeid.

I lokalavdelingene skjer det samme. Noen tar på seg styrejobber, andre organiserer dugnader og jammen stiller noen også opp for å hjelpe medlemmer som begynner å få problem med å holde hagen ved like, men som har så inderlig lyst til å bo nettopp der noen år til.

Hvordan vil det gå med dette i framtida? Vil frivillighetstanken fremdeles klare å motivere folk til å ta på seg jobber og verv for at foreningslivet skal fortsette å eksistere? Jeg vet ikke, men tør ikke å bli pessimist. Jeg ser jo at mine egne barn har flytta fokuset. De driver ikke foreninger for egen del, men de stiller til de grader opp i det som barna driver med. Det er selvsagt flott i seg selv, men jeg lurer iblant på hvem som skal drive vår egen og alle andre foreninger om noen tiår. I år skal vi feire våre første 25 år som forening. Neste nummer av *Lapprosen* blir en slags jubileumsgave til dere alle. Det blir nærmest ei jubileumsbok med både foreningens historie med mange tilbakeblikk på det arbeidet som er lagt ned gjennom disse 25 åra. Så får jeg bare håpe av frivillighetstanken lever så lenge at det en gang også blir et 50-årsjubileum å feire.

Styrets sammensetning

Leder:
Ole Jonny Larsen
Bergeplass 12
6010 ÅLESUND
tlf 415 88 630
olejonnylarsen@hotmail.com

Nestleder:
Harald Olav Aksnes
Vikøyvegen 340
5600 NORHEIMSUND
tlf 56 55 04 81 / 913 06 795
harald.olav.aksnes@gmail.com

Sekretær:
Per Anker Pedersen
Kringerudåsen 20
1445 DRØBAK
tlf 412 77 565
per-anker.pedersen@nmbu.no

Kasserer:
Helen Knutsen
Kvernbakken 30
4355 KVERNALAND
tlf 916 09 398
knutsen.helen@gmail.com

Styremedlem:
Tor Frostestad
Syftesokbakken 30 B
4046 HAFRSFJORD
tlf 51 59 15 83 / 991 07 317
frostestadtor@gmail.com

Leder Rhodo Vest:
Tor Jan Ropeid
Løtveitveien 2
5151 STRAUMSGREND
tlf 416 20 125
torjanropeid@gmail.com

Leder Rhodo Sør-Vest:
Tor Frostestad
Syftesokbakken 30 B
4046 HAFRSFJORD
tlf 51 59 15 83 / 991 07 317
frostestadtor@gmail.com

Leder Rhodo Sør:
Audun Arne
Eikeveien 3
4824 BJORBEKK
tlf 975 40 021
auduarne@frisurf.no

Leder Rhodo Øst:
Bård Ranheim
Hamnehagen 14
3090 HOF
tlf 934 21 168
baardranheimok@yahoo.no

Medlemsregister:
Inger-Lise Fonneland
Mellomveien 11
4870 FEVIK
tlf 952 83 441
inger.lise.fonneland@gmail.com

Webredaktør:
Asle Wiik Larsen
aslewl@gmail.com

Frøforvalter:
Svein Erik Tønnesen
tlf 473 78 523
sveinerik.tonnesen@outlook.com

INNHOLD

Per M. Jørgensen: Rhododendron-portrett: *Rh. macabeanum* 4

Per Anker Pedersen: Etablering av *Rhododendron* – utfordringer med tilgang på vann..... 8

Nye medlemmer..... 13

Finn Bertelsen: Om blå blade 14

Tone Fosse Ulvøy: Besøk hos Olav Tjore 18

Egil Asbjørn Sæle: Lyng på Skredberget..... 21

Karl Lalid: Magnolia for norske forhold..... 28

Ole Jonny Larsen: Magnolia fra frø – er det mulig?..... 30

Informasjon fra DnR

Kontingent og medlemsregister..... 34

Årsmøteinnkalling..... 34

Den norske Rhododendronforenings jubileumshelg..... 33

Lokalavdelingenes årsprogram 35

FORSIDEFOTO: *Rhododendron* 'Belami' er en av de mer enn 400 rhododendronsortene som ble laget av den store tyske rhododendronforedleren Hans Hachmann (1930–2004). Til Den norske Rhododendronforenings jubileumsårsmøte kommer hans sønn, Holger Hachmann, og forteller oss om utvikling og produksjon av rhododendron i Hachmanns planteskole. Foto: Tor Jan Ropeid

BAKSIDEFOTO: *Magnolia* 'Double Diamond' Foto: Karl Lalid

Lapprosen

utgis av Den norske
Rhododendronforening
Postboks 1325, 5811 BERGEN

www.rhododendron.no

Bankkontonummer: 3411 26 52622
IBAN: NO93 3411 2652 622
BIC/SWIFT: DNBANOKK

Trykk: ERAtrykk as – tlf 55 94 00 05

Redaksjon

Tor Jan Ropeid
tlf 416 20 125
torjanropeid@gmail.com

Neste nummer

av Lapprosen kommer i mai 2022, og blir et utvidet jubileumsnummer.
Stoff til nr. 3 må være redaksjonen i hende innen 10. oktober 2022.

Stoff og bilder – i så høy oppløsning som mulig – sendes til redaksjonen, se adressen til venstre.

Rhododendron-portrett:
Rh. macabeanum

Per M. Jørgensen

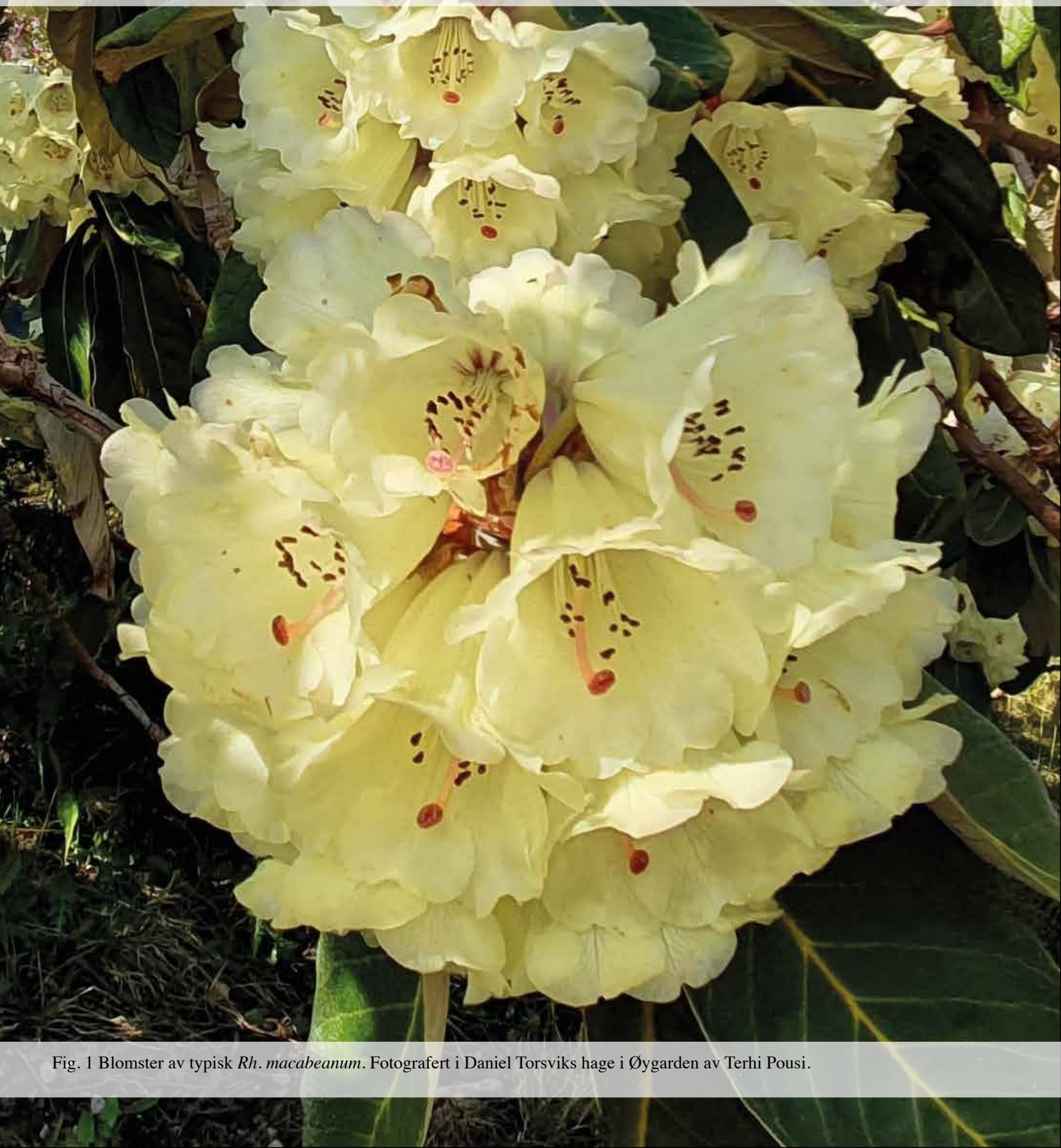

Fig. 1 Blomster av typisk *Rh. macabeanum*. Fotografert i Daniel Torsviks hage i Øygarden av Terhi Pousi.

Fig. 2 *Rh. macabeanum* i parken ved Brodick Castle, Aran Island i Skottland, sådd av frø samlet av Kingdon-Ward på 1920-tallet. Målestokken med ull-lue er den 1.90 høye forfatteren. Foto: Gerd Jørgensen.

I to hefter av fjorårets *Lapprosen* er der bilder som sies å være *Rh. macabeanum*, men åpenbart ikke var korrekt bestemt da de ble levert. Denne arten tilhører den vanskelige Grandia-subseksjonen, men er lett kjennelig på at blomstene er rent gule (Fig. 1), som den eneste i den gruppen. Men der er noen blekt gulblomstrete former som kan være vanskelige å skille fra de blekgule *Rh. sidereum* og *Rh. sinogrande.* Plantene som vises på de nevnte bildene, har rosa blomster i få-blomstrete klaser og er vanskelige å bestemme fra bildene. Jeg synes derfor at det er på tide å presentere den ekte arten, som er en av de flotteste i slekten, og som kan bli opptil 15 meter høy (Fig. 2).

Denne arten ble oppdaget av den skotske botanikeren

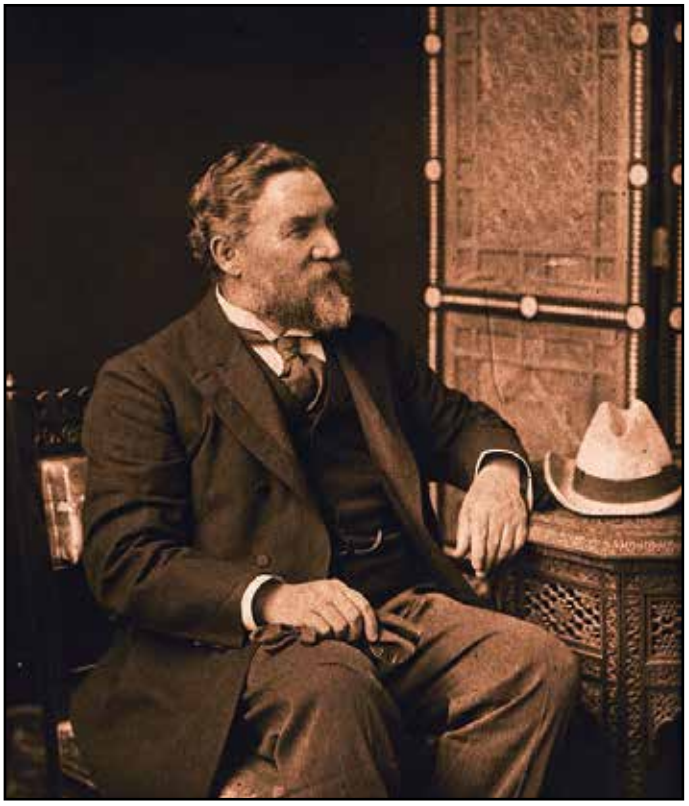

Fig. 3 George Watt, artens oppdager. Archives of The Royal Botanic Gardens, Edinburgh.

Fig. 4 *Rh. macabeanum* der den karakteristiske bladundersiden er synlig. Foto: Terhi Pousi.

George Watt (1851–1930) (Fig. 3) som var professor i botanikk i Calcutta i India fra 1873 og da gjorde mange ekspedisjoner i de østlige delene av Himalaya i grenseområdene til Burma. Han oppdaget arten i 1882 i Naga Hills i Manipur, India (Assam) på omkring 2500 meters høyde. Arten er oppkalt etter en annen skotte, Robert Blair McCabe, en kolonitjenestemann som hjalp Watt med ekspedisjonen i denne regionen. Men det tok mange år før arten ble introdusert i dyrkning, først på 1920-tallet da Frank Kingdon-Ward (1885–1958) kom til disse traktene, og siden er stadig nye former innsamlet.

Som alle andre arter i denne underseksjonen er dette først og fremst en flott bladplante med store, brede, blankt grønne blad, som har en svakt ullhåret, hvit til blekt brun (med alderen) underside (Fig. 4), i motsetning

Fig. 5 Typisk bladunderside for subseksjonen Grandia. Her hos *Rh. praestans*. Foto: Ole Jonny Larsen

Fig. 6 Typisk rødbrun bladknopp hos *Rh. macabeanum*. Foto: Ole Jonny Larsen.

Fig. 7 Vinterskader på NAPE O52 i artssamlingen på Milde. Foto: Terhi Pousi.

Fig. 8 Velutviklet *Rh. macabeanum* hos Daniel Torsvik i Øygarden. Fo

til de flattrykte ofte hvite hårbeleggene (Fig. 5) på andre arter i gruppen. Dette medvirket nok til at Watt trodde den var en form av *Rh. falconeri*, og det har ledet til spekulasjoner om den ikke heller hører hjemme i subseksjon Falconera der det i Sydøst-Kina og det nordlige Indokina finnes en snarlik gulblomstret art, *Rh. sinofalconeri*. Disse skilles lettest på at *Rh. macabeanum* har utpregete, vakre rødbrune bladknopper (Fig. 6).

Da jeg skrev boken om rhododendronsamlingen på Milde (1996), sa jeg at man kunne drømme om å få den til på Vestlandet. På dette tidspunkt kjente jeg bare til en plante her i landet, en i Muséhagen som jeg plantet der ti år tidligere, som har overlevd, men ikke trives. Vi har prøvd om igjen og om igjen på Milde med stadig nye innsamlinger og på nye plasser, men med dårlig resultat. De aller fleste plantene har mistrivdes og dødd etter kort tid. Unntaket er noen som er samlet på høyere nivåer (over 3000 m), hvorav NAPE 052 er den mest omtalte typen for nordlige regioner. Selv den får skader (Fig.7), og det er bare ett eksemplar av de vi har plantet, som virkelig trives, men denne formen er ikke så staselig som de fra lavere nivåer, og foreløpig har den ikke blomstret hos oss. Imidlertid kjenner jeg nå til tre flotte planter i landet, alle i ytre, milde kyststrøk: Lepsøy, Øygarden (Fig. 8) og Valderøy. Den klarer seg altså kun på de absolutt mildeste stedene, men der kan den bli like fantastisk som på Vestkysten av Skottland. Man kan bare håpe på at det vil bli oppdaget hardførere kloner, eller at klimaforbedringen kommer oss til unnsetning!

Takksigelser: Hjertelig takk til Ole Jonny Larsen, Terhi Pousi og min kone Gerd for bilder og for assistanse under arbeidet med artikkelen.

to: Terhi Pousi.

Kilder:

Cox, P. A. & K.N. E. (1997): The encyclopedia of Rhododendron species.

Davidian, H. H. (1982-95): The Rhododendron species, vol.1-4.

Jørgensen, P. M. (1996): Rhododendron i Det norske arboret.

Larsen, O. J. (2017): Storblada rhododendron i Norge.

Snekkevik,Ø. (2021): Min *Rhododendron macabeanum.* Lapprosen 24(2): 33.

Ulvøy, T. Fosse (2921): Minner fra Nordisk Rhododendronsymposium 2003. Lapprosen 24(3): 28-30

Etablering av *Rhododendron*
– utfordringer med tilgang på vann

Tekst og foto: Per Anker Pedersen

Etablering av Rhododendron kan være nokså uproblematisk. Andre ganger er det vanskelig, og det er ikke alltid så lett å forstå hvorfor. For mine planter har vannmangel vært et hovedproblem.

Fig. 1 *Rhododendron discolor* som ofte ble tørkestresset. Jeg gravde ut et profil for å se nærmere på forholdene.

Tørkestress er et vanlig fenomen på Sør- og Østlandet. Vanning må til rett som det er. Noen ganger er det krevende å holde veksten i gang, til tross for omfattende vanning. Det kan være flere årsaker til det. Jeg har i en tidligere artikkel kommentert at rhododendron har svak rotvekst. I tillegg er de kresne på jordkvaliteten, særlig jordstrukturen. Dårlig lufttilgang er den sikreste måten å hemme røttene på. Problemet er velkjent i potter. Ikke sjelden stopper planteveksten opp fordi jorda i pottene klapper sammen. Det kan skyldes for hardhendt potting, hvor jorda trykkes sammen, for rikelig vanning, eller strukturendringer på grunn av mikrobiell nedbrytning av det organiske materialet i jorda. Kanskje skyldes det en kombinasjon av dette, eller at jorda var for tett i utgangspunktet. Jeg har rett som det er opplevd at nedre del av potteklumpen er fri for røtter.

Vanne som om plantene fremdeles står i potter

Etter utplanting får røttene ofte bedre forhold enn de hadde i pottene. Det er likevel ikke sikkert at røttene vokser mer enn noen få centimeter i den første vekstsesongen. Da vil en kunne oppleve at plantene raskt tørker ut til tross for at jorda rundt er fuktig. Vanntransporten inn i den tidligere potteklumpen er ikke tilstrekkelig. Plantene har ikke tilgang på veldig mye mer vann enn om de fremdeles sto i potte. Det påvirker selvsagt også tilgangen på næring, men det er vanntilgangen som er kritisk. Fenomenet kan være lett synlig etter ompotting til større potter. Ofte kan en da se at den opprinnelige potteklumpen er lys og tørr, mens jorda ytterst i potta er mørkere og fuktig. Det samme kan altså skje etter utplanting.

Ulikheter mellom jorda i potteklumpen og omkringliggende jord er en

Fig. 2 og Fig. 3 Siltig sandjord som ble fylt på i tre omganger i en 5-årsperiode, er mer eller mindre gjennomvevd av røtter av gran, einer og furu. Den mørke jorda nederst er opprinnelig jordsmonn. Rhododendron som ble plantet her, tørket raskt opp på grunn av sterk konkurranse, til tross for jorddybde på ca. 70 cm. Fig. 2 og 3 viser samme profil som Fig. 1, men er bedre utgravd.

risikofaktor. Hvis jorda i potta er torvbasert, vil den skrumpe ved opptørking. Det vil gjøre kontakten til jorda på stedet dårligere og forverre situasjonen. Den naturlige vanntilgangen etter utplanting må altså ikke overvurderes. I den første sesongen må det vannes nesten like mye som om plantene fremdeles sto i potter.

Øke jordvolumet

Mengden vann som kan lagres i jorda varierer med jordart. Det er et omfattende tema, men generelt vil et stort jordvolum kunne holde på mer vann enn et lite volum. Tykkere vekstjordlag burde altså gi bedre vanntilgang. Jordarten er også avgjørende. Siltjord har mindre partikler enn sand og har god vannlagringsevne. I siltjord vil dessuten vannet kunne trekkes mot røttene, både oppover og nedover, gjennom små porer i jorda. Den har altså god kapillær vannledningsevne, dvs. den virker som et «trekkpapir». Siltjord er imidlertid forholdsvis vanskelig å drenere effektivt. Ved overskudd av vann kan lufttilgangen derfor bli dårlig. Sandjord har stort porevolum som gir god lufttilgang til røttene, men har mye dårligere vannlagringsevne enn silt. Vannet blir ikke stående lenge, eller rettere sagt hengende lenge, i jorda. Sandjord varierer imidlertid mye, fra veldig fin til veldig grov, og vannlagringsevnen varierer selvfølgelig deretter (Fig. 1, 2, 3) Leire består av svært små partikler og har ofte dårlig rykte som vekstjord fordi den lett blir tett og klinete. Gjennom påvirkning av klima, jordboende organismer og naturlig tilførsel av organisk materiale skifter den imidlertid karakter, får såkalt grynstruktur, og gir grunnlag for våre beste jordsmonn. Mange edelløvskoger står på leirgrunn. I rein form derimot er leire et vanskelig medium, i alle fall for rhododendron, siden den både er tett og ofte har høy pH. Leire er den jordarten som i utgangspunktet inneholder mest næring, med unntak for nitrogen, som opprinnelig har opphav i symbiose i levende organismer og tilførsel via nedbør. Leire vil dominere jorda helt ned til et innhold på ca. 10 %, så jord med en forholdsvis liten andel leire vil likevel kunne oppfattes som «leirete».

Organisk materiale kan ha stor evne til å holde på vann, men muligheten for å drenere det ut avhenger av omdanningsgraden. Godt omdannet myr er ofte svært tett, og gir dårlige forhold for rotvekst. Da hjelper det lite at den kan lagre mye vann. Vannet må også kunne dreneres ut slik at røttene får luft.

«God hagejord», som er generelt godt egnet for dyrking av planter, er som regel varianter av moldrik, siltig sand med noe leire. Den inneholder mest sand og er et kompromiss mellom evne til å lagre og transportere vann, evne til å opprettholde høyt innhold av luftfylte porer og evne til å lagre og frigi næring.

Sjikt som hemmer vanntransporten

Jeg har plantet en del rhododendron i skogsmiljø i egen hage etter først å ha fylt på ekstra jord, fordi det har vært for grunnlendt. Det har jeg blandede erfaringer med. Noen planter har etablert seg godt, mens andre har slitt. Det kan delvis skyldes arts- og sortsforskjeller, men jeg tror ikke det er den viktigste forklaringen. Jorda jeg fylte oppå skogbunnen var en siltig sand med et humusrikt toppsjikt. Det viste seg ganske umulig å få den nye jorda godt blandet inn i det eksisterende jordsmonnet på grunn av trerøttene. Håpet var derfor at jordlevende organismer skulle jevne ut overgangen til opprinnelig jordsmonn over tid. Det fungerte dårligere enn forventet. De første plantene etablerte seg godt. Seinere ble det vanskeligere. Årsaken var trolig en kombinasjon av dårlig vanntransport i jorda kombinert med sterk konkurranse fra eksisterende vegetasjon.

Fig. 4 Myrjord er midlertidig deponert oppå eksisterende skogsjord. Strøsjikt og røtter ville ha forstyrret vanntransporten i jorda hvis jorda skulle ligget der permanent.

Fig. 6 Haug med sandjord hvor det bare i løpet av en vekstsesong har vokst inn fururøtter på 0,5 m.

Fig. 5 Borkaks fra en fjellbrønn har blitt liggende på et tynt jordlag på fjellet og er etter tre år gjennomvevd av fururøtter.

Sjiktning i jorda kan gi problemer med vanntransporten både oppover og nedover. I mitt tilfelle ble det for dårlig vanntransport i grensesjiktet mellom påfylt og eksisterende jord. Dette sjiktet var preget av rester av mose, torv og strøfall i den opprinnelige skogbunnen. Det ga et brudd i de små «kanalene» som porene i den siltige sanda utgjorde, og jorda fungerte ikke lenger som et trekkpapir. I nedbørrike perioder blir dermed vannet hengende i den påfylte jorda, og den blir kanskje våtere enn nødvendig. I tørre perioder derimot, blir ikke vannet trukket effektivt opp fra dypere lag på grunn av dette bruddet (Fig. 4).

Dette kan sammenlignes med å fylle lecakuler i bunnen av ei potte for å gi bedre drenering. Tykt lag leca gir tynnere lag jord, og vannet blir hengene i dette jordlaget. Det blir våtere når det er vått og tørrere når det er tørt. Det er avstanden ned til det drenerende sjiktet som avgjør hvor effektivt vannet trekkes ut, så ved å fylle på for mye drenerende masse oppnås motsatt effekt av det en kanskje forventer.

Men, røttene vokser vel gjennom disse sjiktene? Ja, etter hvert så gjør de det. Men det tar tid.

Konkurranse

Ved etablering i skog eller andre etablerte plantinger vil det også oppstå konkurranse med eksisterende vegetasjon. Det har vært hevdet at furu er en god nabo fordi den har såkalt pålerot, men den har uansett det meste av røttene i de øvre jordlagene. Slik er det også med andre treslag. Jeg hadde en meterhøy haug med borkaks fra en fjellbrønn liggende, og den ble gjennomvevd av fururøtter i løpet av tre år (Fig. 5). Det samme har skjedd med hauger av sand og jord som har blitt lagt midlertidig oppå rotsonen til eksisterende trær. Min erfaring er at røtter fra veletablerte trær kan vokse oppover og utover minst 0,5 m pr. år hvis de får kontakt med «ny jord» (Fig. 6). Jeg mener det der-

Fig. 7 *Rhododendron oreodoxa* ble plantet i en fjellkløft med ganske dyp og god jord som var bearbeidet helt ned til fjellet, men har likevel blitt rammet av sterk tørke. Røtter fra et villepletre har forsynt seg godt av vannet jorda. Røttene som her er løftet opp hadde vokst inn i den nederste delen av jorda og har blitt ca. 2 m lange på fire vekstsesonger. I tillegg har kanskje avrenning fra fjellet rundt hatt problemer med å trenge ned i jorda og «prellet» av.

Fig. 8 Rhododendron trives i skogsmiljø, men konkurransen med trærne krever spesiell oppmerksomhet i de første årene etter planting. *Rhododendron* 'Ponticum Roseum' (*ponticum* × *maximum*) ble plantet umiddelbart etter påfylling av jord, før konkurrerende røtter vokste inn i den, og klarte seg godt. Denne svært robuste sorten er for øvrig en av mine favoritter.

for er viktig at det bearbeides et ganske stort plantehull hvor konkurrerende trerøtter, særlig de mindre, fjernes. Det gir de nyplantede rhododendronene et lite forsprang som kan være godt å ha. I et tilfelle der jeg plantet på jord jeg hadde fylt på skogsbunn mellom graner og furuer noen år tidligere, var plantene mye mer utsatt for tørke enn de som ble plantet umiddelbart etter påfylling av jorda. De tørket også opp raskere enn forventet etter rikelig vanning. Jeg valgte å grave et profil ned til fjell for å sjekke forholdene. Der fant jeg både tydelige sjikt og svært mange røtter som hadde vokst inn i den påfylte jorda. I et annet tilfelle klargjorde jeg et plantested fra bunnen av, med bra jordtykkelse, ca. 50–70 cm til fjell. Etter ca. fire vekstsesonger inntraff sterke tørkesymptomer på *Rhododendron oreodoxa* og delvis på *R. orbiculare*, til tross for at de også burde ha fått litt hjelp av avrenningen fra fjellet omkring. Etter min vurdering var konkurranse fra et villepletre et par meter unna hovedgrunnen til tørken. Dette treet hadde jeg kuttet røttene på, men etter endevending av jorda på nytt viste det seg at nye ca. 2 meter lange røtter hadde vokst ut i den velpreparerte jorda i løpet av de fire sesongene. Rhododendronen hadde tapt i kampen. Jeg kuttet røttene på nytt, plantet om rhododendronene, men vurderer nå å fjerne treet (Fig. 7).

Hvis rhododendron først etablerer seg i konkurranse med trær, er det likevel overraskende hvor godt de klarer seg, selv i tørre perioder (Fig. 8). At det er et kappløp om ressurser etter planting er åpenbart, men over tid ser det ut til at planter ofte trives bedre i hverandres selskap og kanskje inngår et slags samarbeid (Fig. 9). Jeg har opplevd at en godt voksen *R. catawbiense*-sort faktisk har blitt mindre tørkeutsatt med åra til tross for at det store, konkurrerende furutreet den står under, har blitt stadig større. Den samme erfaringen har jeg hatt med en hybrid som står under en stor *Magnolia* 'Galaxy', og 'Cunningham's White' og 'Nova Zembla' klarer seg godt midt i rotsonen til en stor *Abies koreana*.

Vannet må komme ned i jorda

Det er ikke alltid lett å vanne. Det kan være som å skvette vann på gåsa, det preller av. På tørr jord kan vannet være vanskelig å få ned, og det må vannes forsiktig slik at jorda fuktes gradvis opp, særlig på åpen jord mellom plantene. På kompostholdig jord med mye finsand og silt har jeg ofte slitt med å få ned vannet. Etter mye vanning har vannet kanskje bare nådd noen få cm ned i jorda. På restene av en komposthaug opplevde jeg at komposten var fuktig bare ned til 2 cm selv etter regnbyger over flere dager. Under var den knusk tørr (Fig. 10). Denne avvisningen av vann har flere årsaker. Selve overflatehinna på vannet gjør det vanskelig å trenge ned mellom små jordpartikler når det er tørt. Er det derimot litt fuktig, vil vanningsvannet «slå seg sammen med» vannet som allerede er i jorda, siden kontakt med jordpartiklene allerede er oppnådd. Et annet fenomen er at organisk materiale i seg selv kan være vannavvisende. Sphagnumtorv som har tørket helt opp, kan være vanskelig å fukte, selv om den har stor vannlagringsevne. Kompostprodukter kan inneholde en del bark som i liten grad tar opp vann. I tillegg kan biologiske prosesser danne voksaktige stoffer som ikke gir god kontakt med vann, de er «hydrofobe». På grasarealer kan dette føre til såkalte «tørkeflekker» og er et ikke ubetydelig problem ved skjøtsel av idrettsarealer. Prosessen hvor vann trenger ned

Fig. 9 *Rhododendron tomentosum* klarte seg godt etter utplanting i skogbunnen. Selv om den naturlig finnes på nokså fuktige steder, har den fremstått som ganske tørkesterk.

i jordoverflaten, er så viktig at den har fått et egent navn, og kalles i jordfagspråket for «infiltrasjon». Er jordoverflaten lett å fukte opp har den høy infiltrasjonsevne. Lav infiltrasjonsevne gir vann på avveier og erosjonsfare.

Vannet må kunne slippe unna

Vannet må alltid kunne dreneres bort. Det hjelper lite med dyp jord hvis vann samles i underjordiske svanker i fjellet eller ikke kommer igjennom tette lag. Stillestående vann over lengre perioder gir oksygenmangel og begrensning av rotveksten nedover. Tørke kan dermed inntreffe også på dyp jord hvis den er dårlig drenert. I beste fall kan vann trekkes opp fra disse underjordiske bassengene i tørkeperioder, hvis jorda har bra kapillær vannledningsevne. Oksygenmangel kan også oppstå hvis undergrunnen består av leire. Det nytter ikke å plante i et hull i «blåleire», selv om det fylles med god vekstjord. Det har også begrenset effekt å fylle hullet delvis med sand eller grus hvis vannet ikke har utløp.

Dynamisk

Samspillet mellom jord og planter er dynamisk. Det er også samspillet mellom jord og vann og mellom jord og klima. «Jordsmonn» er et begrep som brukes om de øvre sjiktene av jorda som er påvirket av klima og levende organismer. «Matjord» er eksempel på jordsmonn. Blåleira som ligger tre meter nede i bakken, er ikke utviklet til jordsmonn, men den er likevel jord. Bringes den nærmere overflaten, blir den gradvis til jordsmonn. Når vi fyller på jord, vender om på jord, eller komponerer jord, skaper vi eller legger grunnlag for nytt jordsmonn. Da kan det ta tid før både vann- og næringsbalanse blir som forventet.

De som vil lære mer om norske jordarter, kan laste ned denne: http://www.jordforeningen.no/?page_id=89

Fig. 10 Vannet preller her av på kompostholdig sandjord. Overflatehinnen er tydelig.

Nye medlemmer

Vi ønsker følgende nye medlemmer velkommen i foreningen:

Bård Helle Bolstad Ann Iren Fostervoll	Bjørkevegen 18	6826 BYRKELO
Gunvor Eide	Torger Carlsens gt. 24	4321 SANDNES
Hans Chr. Kirketerp-Møller	Selma Lagerløfs Alle 37	DK-2860 SØBORG DANMARK
Karl Lalid	Fagerlandveien 11	4270 ÅKREHAMN
Kari Lund-Larsen	Pb 3169 Elisenberg	0208 OSLO
Steffen Munck-Hansen	Skråvej 10	DK-2880 BAGSVÆRD DANMARK
Ruben og Merete Rekeland	St. Olavsgt. 1	4319 SANDNES
Torhild Bryne Ringstad Svein Ringstad	Jåttåveien 92	4020 STAVANGER
Magdolna Solheim	Toveien 28	1407 VINTERBRO

GIMLE PLANTESKULE

Stort utval i planter for hagen

Spesialområde:
Rhododendron og surjordsplanter

Kontaktinformasjon:
Gimle Planteskule
Vikøy,
5600 Norheimsund

Tlf.: 56 55 04 80
Faks: 56 55 04 87
gimle@vestplant.no
www.vestplant.no

RHODODENDRONARTER FOR SALG

2022

Rhododendron triflorum

Blant mange spennende arter på lista:

R.insigne, thayerianum, wardii, arizelum, fortunei, uvariifolium, balangense, tanastylum, strigillosum, phaeochrysum var. *agglutinatum, cinnabarinum* (6 ulike varianter), *heliolepis*, *xanthostephanum*, *triflorum* +++

*

Mange planter er fra innsamlinger i naturen.

Salgsliste kan leses på www.lapponicum.com
Kan også bestilles pr. e-post eller vanlig post.

Ole Jonny Larsen
Bergeplass 12, 6010 Ålesund
Tlf: 41588630

olejonnylarsen@hotmail.com

Om blå blade

Tekst og foto: Finn Bertelsen, Aixingarden.dk

Fig. 1. *R. lepidostylum* i blomst med fine blå blade

Til de visuelle glæder ved at dyrke rhododendron i haven er blomstringens overflod af farver måske den årlige begivenhed, de fleste entusiaster ser frem til med størst forventning iblandet frygten for den sene nattefrost. Nyvækstens sølverne skud, de rustne lodne bladundersider eller den afskallende bark bidrager dog også til en længerevarende nydelse for haveejeren eller den beskuende havegæst og skaber derved en mulighed for at bryde det let ensfarvede indtryk et afblomstret rhododendronbed tit efterlader. Blandt de ret få bladfarver man kan trylle med i artssammensætningen ved opbygningen af et bed, der appellerer til havegæstens interesse og nysgerrighed også uden for blomstringstiden, er således den blå til blågrønne, som synsmæssigt umiddelbart bryder det mørkegrønne monotone løv på de fleste rhodoer. Den følgende tekst er viet til iagttagelser af denne specielle farve i mikroskopet.

I engelsk litteratur betegnes denne bladfarve *glaucous* afledt fra græsk (glaukos). Der refereres til både farve lys grå, blålig grå eller grønlig grå, samt forekomst af et tyndt voksagtigt dæklag eller overtræk (eng. *bloom,* no. *sølvglans*), der synes at være årsagen til de blålige nuancer. Her henvises som eksempel ofte til blåduggede vindruer eller rødkål. I arten *R. glaucophyllum* er navngivningen afledt af de blågrå bladundersider.

Jeg har kigget på blade af mine blågrå arter i mikroskopet. Fælles for disse er – med få undtagelser – at de tilhører de lepidote (skællede). Billeder af elepidote (uskællede) kan ses på den danske rhododendronforenings hjemmeside http://www.rhododendron.dk/newgrowthblue.html. Gode eksempler er de velkendte *R. lepidostylum* (Fig. 1.) og *R. oreotrephes*. Andre (i min varetægt) er *R. cinnabarinum, R. fastigiatum, R. flavantherum, R. genesterianum, R. hemitrichotum, R. megeratum, R. racemosum*. Nogle har et **synligt** vokslag (eng. *leaf w*ax) på både over- og underside af bladene (Fig. 2, Fig. 3), andre kun på undersiden (Fig. 4). Et tyndt vokslag på oversiden kan let gnides af. Vokslag på undersiden kan fjernes kemisk med xylol (xylen) (Fig. 3) eller mekanisk (Fig. 4). Når vokslaget dækker skællene, får de et mælket skær (Fig. 3 og 5). De beskrives ofte som opaque (uigennemsigtige) eller matte. Bladundersiden kan fra art til art svinge i farven fra hvid, grå, blågrå til blågrøn. I

Fig. 2. *R. oreotrephes*. Bladoverside med voksafskrab i ø. h. hjørne

stor forstørrelse kan undersidens vokslag hos nogle ses som en granulær belægning af tæt pakkede, afrundede korn, der delvist dækker skællene (Fig. 5). På andre af de nævnte og en hel del andre arter, jævnfør (1) Cullen, J., 1980, s. 8, er bladundersiden dækket af et tæppe af 10-15 mμ tykke, voksdækkede, tætstillede papiller, som er udvækster fra overhuden (epidermis) (1). Papillernes rolle er ukendt for mig. Fig. 6a og b viser papillerne hos *R. megeratum* før og efter xylolbehandling. De enkelte papiller ses her overtrukket med et tyndt, hvidt vokslag, som kan opløses af xylolen. Bemærk i øvrigt de "nedsunkne" skæl. Ordet papil er afledt af det latinske *papilla*, der betyder brystvorte og indenfor planter ofte dækker små afrundede, kegleformede udposninger fra epidermiscellerne.

Et andet fællestræk for de nævnte arter er de aromatiske blade, som afgiver en krydret duft, når de gnides med fingerspidserne. Andre "ikke papilløse" arter kan også have stærk duft, f.eks. *R. heliolepis*, der i min næse dufter af solbær, og forekomst af aroma er derfor ikke begrænset til de "blå".

Generelt kan man sige om planters overhud (epidermis) at den beskyttes af en tynd hinde af kutin, som består af forskellige voksformer indlejret i og dækkende et vandskyende polymerlag af fedtsyrer og glycerol. Denne hinde kaldes kutikula (eng. *cuticula*). Kutikulas funktion er at forhindre vandtab og udtørring, beskytte mod insekt og svampeangreb, samt UV-stråling, altså være et forsvarsværn mod omgivelserne. På blade, der er dyppet i xylol, indtræder hurtigt en iltning (norsk *oksidasjon*) der ses som en brunfarvning.

En del planter udskiller voks udenpå kutikula, og disse voksudfældninger kaldes epikutikulært voks og det er den type voks, nærværende artikel har drejet sig om. Et omfattende studie af 13 000 plantearter baseret på scanning elektron mikrografi, har ført til en klassificering af voksudfældningerne i 23 grundtyper fra den ultratynde hinde til sirlige "skorstene" af voks omkring spalteåbningerne (2). Indenfor samme plantegruppe ses samme type voks. Grundtypen hos rhododendron synes at høre til den enkle granulære type – en af de simpleste.

Gaskromatografiske målinger af kulbrinteindholdet (norsk: *hydrocarboninnholdet*) i bladvoks fra *Rhododendron* har vist sig at være et nyttigt taksonomisk værktøj til artsbestemmelse i rene bestande eller i områder, hvor to morfologisk nærtstående arter hybridicerer, som eksempelvis *R. phaeochrysum* og *R. przewalskii* (3). Ved disse analyser måles på det samlede voksindhold i bladet. Det er tilsyneladende ikke lykkedes at analysere det epikutikulære voks alene (2).

Nyere forskning (4) har vist vejen til løsning af voksdannelsens gåde, men at læse og forstå den relevante litteratur kræver kundskaber i biokemi og genetik, som er de få forundt. Jeg har forsøgt at skrabe lidt i overfladen af voksproblematikken og åbne op for den fascinerende mikroverden, som vore rhodoer rummer. På næste havevandring har du forhåbentlig fået et ændret syn på de blå blade.

Fig. 3. *R. lepidostylum*. Bladunderside delvist "afvokset" med xylol

Fig. 4. *R. genesterianum*. Afskrabet hvidt vokslag på bladundersiden

Referencer

(1) Cullen, J., 1980. *Rev. of Rhododendron 1. Subgen. Rhododendron. Sects. Rhododendron & Pogonanthum*. Notes from the RBGE, Vol 39, No. 1, pp. 1-207.

(2) Barthlott, W. et al., 1998. *Classification and terminology of plant epicuticular waxes*. Bot. Jour. Linnean Soc., 126, pp. 237-260

(3) Chadwick, M.D. et al., 2000. Analysis of Leaf Waxes as a Taxonomic Guide to Rhododendron Subsection Taliensia. Ann. Bot., 86, pp. 371-384.

(4) Kosma, D.K. and Rowland, O., 2016. *Answering a four decade-old question on epicuticular wax biosynthesis*. Jour. Experimental Bot., Vol 67, Issue. 9, pp. 2538-2540.

Fig. 5. *R. fastigiatum*. Udsnit af bladunderside med voksdækkede skæl

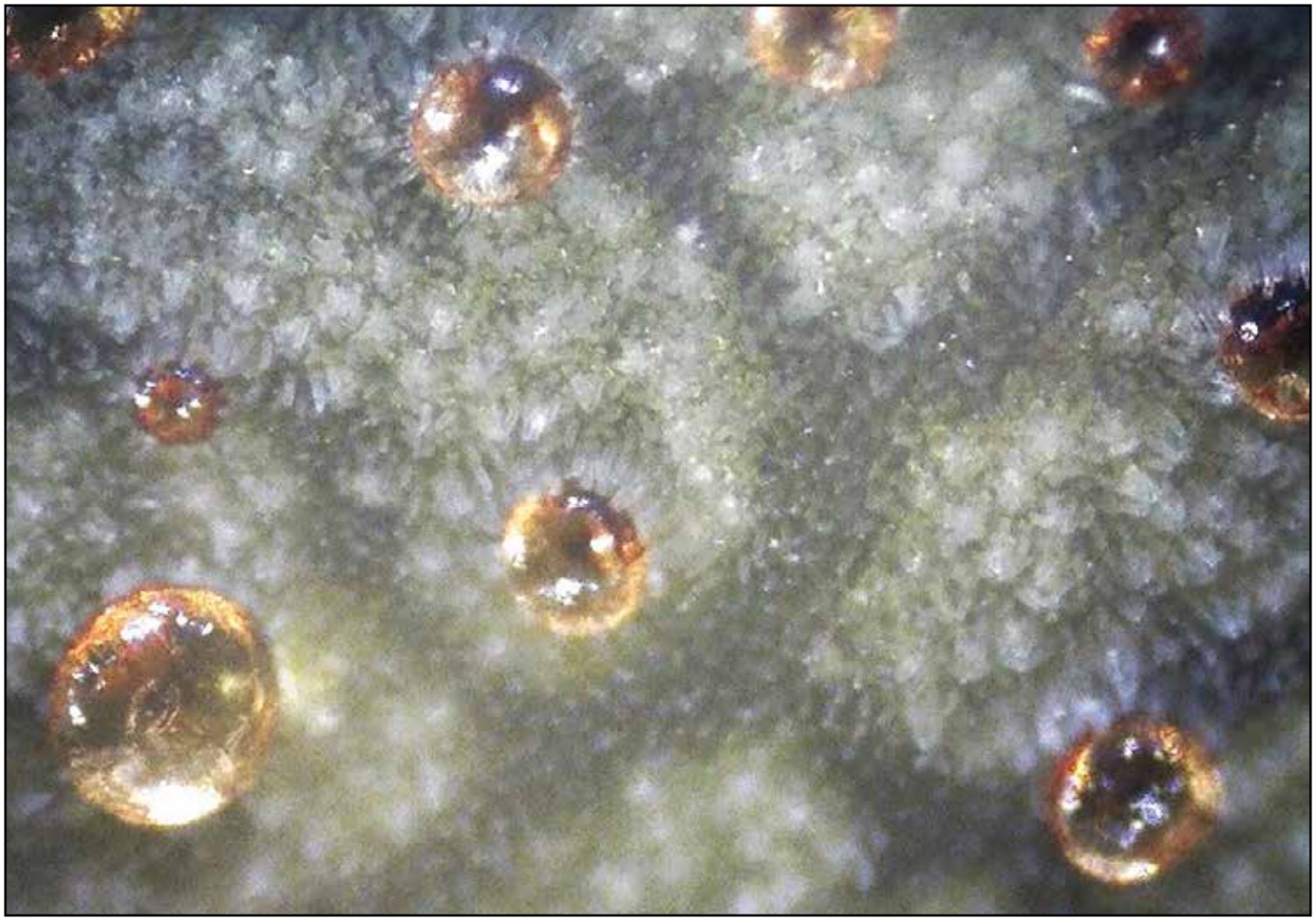

Fig. 6a. *R. megeratum*. Udsnit af papilløs bladunderside

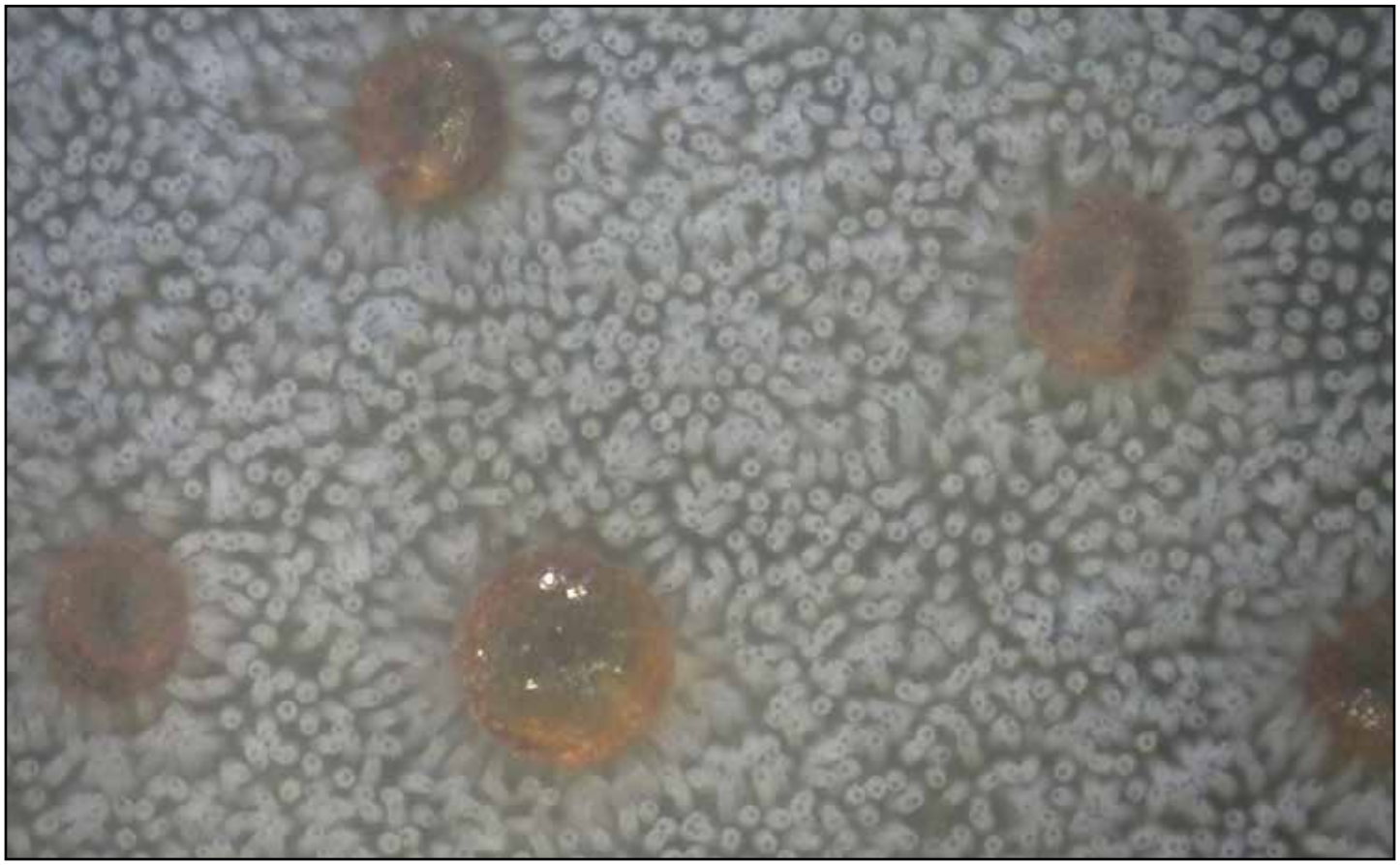

Fig. 6b. R. *megeratum*. Udsnit af samme blad efter xylolbehandling

Hagebesøk hos Olav Tjore

Tekst og foto: Tone Fosse Ulvøy

I juni 1994 drog hagevenninnen Gunvor Eide og jeg på rhododendrontur til Bergen. Vi hadde planlagt å besøke arboretet på Milde, Muséhagen og Olav Tjore. Gunvor hadde lest om Olav Tjore i Norsk Hagetidend og hadde da fått lyst til å se hagen med rhododendronarter. Hun hadde i flere år interessert seg for rhododendron og hadde en del eksemplarer i hagen. Jeg hadde kun arten *Rh. camtschaticum* og ellers noen få hybrider. Vi kjente på denne tiden ingen andre som hadde interesse for rhododendron, og vi visste lite om forskjellen på arter og hybrider. Det var stort sett hybrider som var til salgs på gartneri og hagesenter.

Gunvor kontaktet Olav Tjore for å høre om vi kunne komme på besøk, og det ble avtalt at vi skulle komme onsdag 8. juni. Det ble en fin tur med båt og buss til Tjore på Radøy. Bussen stoppet ved Tjorehagen, og vi så straks at denne hagen var helt spesiell. Utenfor porten var det plantet en apeskrekk som var rundt 2 meter høy. Den var pyntet med blomsterkroner fra rhododendron tredd på greiner og hengt på treet som pynt.

Vi ble ønsket velkommen av Tjore. Dette var vårt første besøk i en stor rhododendronhage, og vi ble imponert da vi kom inn i hagen og så det store utvalget av rhododendron, vintergrønne busker og trær av mange slag. Det var også mange fugler i hagen, og Tjore hadde festet et skilt på et tre der det stod at det hekket 27 fuglearter i hagen, og at vi ikke måtte snakke eller le høyt.

Vi fikk en fantastisk omvisning i hagen. Tjore fortalte hvordan han hadde utviklet hagen. Han hadde startet arbeidet godt og vel 30 år tidligere og hadde slitt ut 11 spader i årenes løp. Tjore hadde brukt mange år på å grave ut den store dammen. Han hadde fjernet all jordmasse, gravd seg helt ned til fjellet. Dammen ble tømt en gang i året og fyltes igjen av naturlig tilsig av vann i løpet av et par dager. Beplantingen rundt dammen og på de små holmene var en flott blanding av rhododendron og nåletrær, og vi hadde valgt det rette tidspunktet for det var fin rhododendronblomstring.

Tjore hadde flere store flotte bambus og mange vintergrønne busker og trær. Han fortalte han likte å beskjære og forme disse til morsomme skulpturer. Han klippet granhekken tidlig 18. mai, før han var blitt helt edru. Ved første øyekast kunne det gjerne se slik ut, men det lå nok en god del arbeid i å forme hekken til denne sjeldne utgaven av en granhekk.

De fleste nåletrærne var store, og det så ut som det var denne typen tre Tjore hadde plantet først i hagen. Det var utrolig mange flotte eksemplarer. Når jeg nå ser på bildene, ser det ut som interessen for rhododendron må ha kommet senere fordi de fleste av rhododendronene var relativt små. Vi spurte om han hadde en favoritt, og svaret var 'Pink Pearl'. Dette ble selvfølgelig straks notert på ønskelisten vår.
Tjore hadde begynt å anlegge en fjellhage med fin variert beplanting. Det var også andre nylig anlagte bed med små rhododendron, nåletrær og lønn. Det var en spennende beplanting i den store hagen med eldre flotte trær og nyere bed som gjenspeilte en lang og vedvarende hageglede.
Tjore hadde ansatt en asiatisk dame som hjalp ham med å rydde i hagen og fjerne visne blomster fra rhododendron. Det var nok hun som hadde pyntet apeskrekken så fint til vi kom. Hun laget også kaffe og stekte vafler som besøkende kunne kjøpe.

Dette tilbudet benyttet vi oss av, og Tjore fortalte videre om hagen og planter mens vi koste oss med kaffen. Vi ble tilbudt å overnatte i en liten hytte han hadde i hagen, men dette avslo vi da vi bodde på hotell i Bergen.

Vi var i Tjorehagen i mange timer, det var et utrolig kjekt og inspirerende hagebesøk. Vi var imponert over hagen, alt arbeidet som var gjort, og alle de flotte og spesielle plantene Tjore hadde.
Vi noterte flere rhododendron som vi ble fasinert av. Det var først og fremst *Rh. bureavii*, *Rh. cinnabarinum*, *Rh. rex* og *Rh. thomsonii*. Det var ikke med lett hjerte vi forlot Tjore og denne fantastiske hagen. Vi var fulle av inntrykk, inspirert og hadde fått mange ideer til utvikling av egen hage.
Vi besøkte også arboretet på Milde og Muséhagen. På Milde var vi imponert over alle rhododendronene som var fint plantet i felt med samme fargenyanse. I Muséhagen var det spesielt fjellhagen med *Rh. camtschaticum*, store *Enkianthus campa-*

nulatus og alle de store trærne som fasinerte oss. Vi syntes også at Bergen sentrum var flott beplantet med rhododendron i mange farger, gullregn og alle lilla syrintrærne.
Vi hadde fine dager i Bergen med mange inntrykk fra hagene vi hadde besøkt. Tjorehagen var den flotteste hagen vi noen gang hadde sett, og vi drog fornøyde tilbake til Sandnes med lange ønskelister og fulle av inspirasjon.
Allerede en måned etter besøket drog vi Ødegård Plantesalg i Isvik. Her bestilte vi *Rh. bureavii* til neste sesong. Våren 2005 reiste vi derfor på ny handletur til Isvik. Det ventet bureaviien på oss, ca. 30 cm høy, fin og frodig og til en pris på 530 kr!
Besøket hos Tjore var en flott opplevelse som økte interessen for rhododendron, inspirerte til hagearbeid og jakten på rhododendronarter. Dette førte videre til innmelding i rhododendronforeningen og kontakt med mange kjekke hagefolk.

Lyng på Skredberget

Tekst og foto: Egil Asbjørn Sæle

Utsnitt av Nordsjøhagen

Nordsjøhagen er ein sju mål stor hage som har vore i gradvis vekst gjennom 18 år på eit småbruk på Nordre Sæle i Øygarden, 60 km nordvest for Bergen. Hagen ligg på ei stor bergskråning med eit engområde ikring, og med utsyn mot Nordsjøen frå toppen. Hovudplantegrupper er rhododendron og lyng med andre lyngliknande plantar som *Hebe*, *Gaultheria*, *Pieris*, dvergkristtorn (*Ilex crenata*) og andre vintergrøne plantar. Av rhododendron er det område med artar og med kultivarar. Det finst dammar med tjørnblom og staudebed i tillegg til mange slags løk- og knollplantar. Tulipantre, sørbøk, oldtidstre, *Cryptomeria japonica*, apeskrekk, japankirsebær og mange lønnartar er blant treslaga. Om hausten er det syrinhortensia som dominerer blomstringa frå august til november. Hagen har heilårsblomstring. I januar blomstrar dei siste knoppblomstrande *Calluna*-sortane, samtidig som *Erica* × *darleyensis* har begynt å opna knoppane. Det finst 13 artar av lyng med eit hundretals sortar. På bruket står det ei lemstove frå 1600-talet der det er høve til å høyra historieforteljing om livet til fiskarbonden frå 1800-talet.

Lyngartar i hagen

1. *Calluna vulgaris*
2. *Erica tetralix*
3. *Erica cinerea*
4. *Erica carnea*
5. *Erica arborea*
6. *Erica vagans*
7. *Erica ciliaris*
8. *Erica spiculifolia*
9. *Erica mackaiana*
10. *Erica* × *stuartii*
11. *Erica* × *darleyensis*
12. *Erica* × *oldenburgensis*
13. *Daboecia cantabrica*

1. *Calluna vulgaris*. Røsslyng

Namnet vart først gitt av Richard Salisbury i 1801. Men nokre gartnarar i Storbritannia har brukt namnet *Erica vulgaris* fram til vår tid. I Skottland heiter planten 'ling'.

Røsslyngen veks over det mest av Europa nord for Alpane, men også så langt sør som på Azorane og i Marokko.

Det finst hundrevis av kultivarar av *Calluna vulgaris*. I Storbritannia har lyngen vore i bruk som hageplante i meir enn hundre år, og det viser att i sortsnamna.

På Skredberget, der *Calluna*-kultivarar veks saman med den viltveksande lyngen, spirer det heile tida fram hybridar i eit mangfald av fargar på bladverk og blomst. Fargeskalaen femner frå lys rosa til mørk lilla, raud og kvit. Bladfargane kan variera mykje gjennom året og frå plante til plante, grønt, gult, gul-

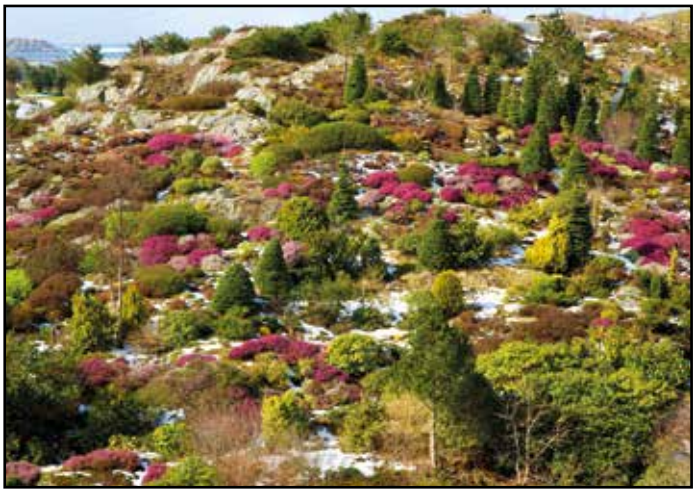

Fig. 2 og Fig. 3 På desse to oversiktsbilda frå april 2021 er det *Erica* × *darleyensis* 'Kramers Rote' som dominerer.

brunt og grått eller sølvfarga. Blomsten kan vera enkel, dobbel eller knoppaktig.

Calluna-kultivarane er ikkje dei mest hardføre av lyngplantane i hagen, men enkelte sortar har greidd seg i over 15 år. Dei fleste sortane blomstrar seinare på hausten enn den ville lyngen, og knopplyngen kjem aller sist i blomst, i oktober. *Calluna*-blomstringa kan difor vara frå slutten av juli til januar.

For å unngå at plantane skal verta for høge og strantete, er det lurt å sneia bort blomsterstilkane på ettervinteren. Lyngen toler ikkje sterk nedskjering. God drenering og skrånande terreng er viktig for at *Calluna* skal trivast.

Det finst hundretals sortsnamn. Nokre sortar med lang levetid på Skredberget er 'Ametyst', 'Athene', 'Red Pimpernel', 'Silver Knight', 'Radnor', 'Kinlochruel'.

Fig. 6 *Calluna vulgaris* 'Radnor'

Fig. 4 og 5 Desse to bilder syner område med former av *Calluna vulgaris* på Skredberget i september 2021.

2. *Erica tetralix*. Klokkelyng

Klokkelyngen veks i heile Vest-Europa, i Noreg frå Sørlandet langs kysten til Nordland.

I motsetnad til røsslyngen trivst klokkelyngen godt i fuktig jord og veks i myrlendt terreng. Fargen varierer frå lys til mørk rosa. Blomstringa startar i juni og kan koma igjen i september. På Skredberget har det dukka opp klokkelyng med kvite blomstrar. Klokkelyngen har ein blomsterklase på toppen av stilken. Nokon kallar denne planten poselyng. Velkjente sortar er 'Con Underwood' og 'Alba.'

Fig. 7 *Erica tetralix*: kvit frøplante frå hagen

3. *Erica cinerea*. Purpurlyng

Purpurlyngen veks langs Vestlandskysten frå Jæren til Stadt. Hovudområdet er Storbritannia, Frankrike, Spania og Portugal. Blomstringa startar i juli og kan vara til slutten av oktober for

Fig. 8 Bilde frå taket av jordkjellaren: *Erica cinerea* 'Mrs E. A. Mitchell' og 'C. D. Eason'

Fig. 9, 10 og 11 syner forskjellige frøplantar av *Erica cinerea*.

enkelte sortar. Arten trivst best i sørvende hellingar. I utmarka på Sæle finst det lilla og rosa blomstrar, men på Skredberget er det frøplantar med eit vidt fargespekter frå kvit til lys rosa og mørk lilla. Det er også plantar med gult bladverk. Kjente sortsnamn er 'C. D. Eason', 'Katinka', 'Grandiflora', 'Tom Waterer', 'Mrs E. A. Mitchell'.

4. *Erica carnea*. Vårlyng

Erica carnea veks i Alpane opp til 2 600m og i eit område sørover på Balkan.

«Om det finst noko slikt som den perfekte hageveksten, så kjem *Erica carnea* nærast av alt eg har dyrka.» Slik uttrykte den amerikanske planteskribenten Joyce Descloux seg om denne arten. I 2021 har den første blomsten opna seg i slutten av oktober her i hagen. Frå januar aukar det på med blomstring som vert rikare fram mot mai. Fargane er frå lys rosa til lilla og kvit. Bladverket kan vera i nyansar av grønt og gult. Planten er dekorativ også om sommaren etter blomstring. Snøfall og frostnetter står blomsten imot. *E. carnea* har ein krypande vekst og treng difor ikkje mykje klipping. På Skredberget har det begynt å spira fram frøplantar av denne arten med gult bladverk og kvit blomst.

Sortsnamn: 'Nathalie', 'Rosalie', 'Myretoun Ruby', 'Winterfreude', 'Bell's Extra Special' (også kalla 'Whisky'), 'Golden Starlet'.

Fig. 12 *Erica carnea*, til høgre 'Myretoun Ruby'

Fig. 10

Fig. 11

Fig. 13 *Erica carnea*, fremst 'Winterfreude'

5. *Erica arborea*. Trelyng

Denne trelyngen veks i Sør-Europa, Afrika, kring Svartehavet, på den arabiske halvøya, på Kanariøyane og Madeira.

Lyngarten kan veksa til store tre på over seks meter, t. d. på Madeira og Gomera.

På Skredberget har sorten 'Albert's Gold' vakse i mange år, men ein meterhøg plante bukka under ein vinter med hard frost. Planten treng lun vekseplass.

Fig. 14 *Erica arborea* 'Albert's Gold', nærbilde av kvist

6. *Erica vagans*

Denne arten veks langs Biscayabukta, med nokre lokalitetar i Cornwall og i Irland.

Planten er kraftig med stive, vedaktige stilkar. Blomstrane sit i tette massar kring stilken. Dette er den mest hardføre lyngarten i hagen, og han har overlevd alle tørke- og regnperiodar, frost og tunge snøfall. 'Mrs D. F. Maxwell' er ein god sort. Det finst fleire frøplantar av arten i hagen.'

Fig. 15 På bildet ser vi *Erica vagans* i midten, *Erica spiculifolia* til høgre. Til venstre *Daboecia cantabrica* 'Alba' og i bakgrunnen *Erica cinerea*.

7. *Erica ciliaris*

Portugal, Spania, Frankrike er hovudområde for denne arten, men han veks også i Sør-England og Irland. Kanskje vil arten etablera seg også i Noreg sidan han spirer så lett på Skredberget. Dei urneforma blomstrane er størst lengst nede på stilken og vert mindre mot toppen, slik at dei dannar ei kjegleform. Fargane er kvit, rosa og lilla. *Erica ciliaris* trivst best i fuktig jord. Blomstringa er rikast i september–oktober, men også i mai–juni viser arten fram fargeprakt. Sortsnamn: 'Mrs C. H. Hill', 'Ram', 'Stapehill'.

Fig. 16 *Erica ciliaris* 'Mrs C. H. Gill'

Fig. 17 *Erica ciliaris* 'Stapehill'

8. *Erica spiculifolia* (*Bruckenthalia spiculifolia*). Akslyng eller balkanlyng

Arten kjem frå Søraust-Europa og landa kring Svartehavet.

Namnet akslyng kjem av den aksliknande blomsterstanden. Det er berre litt over 20 år sidan denne arten vart kategorisert i *Erica*-slekta. Planten har små, lysrosa blomstrar. Kurt Kramer har kryssa fram raude og rosa blomsterfargar.

Blomstringa kan koma i periodar vår og haust, mest i oktober.

Fig. 18 *Erica spiculifolia*, nærbilde

Fig. 19 *Erica mackaiana*

Fig. 20 *Erica mackaiana*

9. *Erica mackaiana*

I Sverige kallar dei denne lyngarten biscayalyng. Han er i nær slekt med *Erica tetralix*, som han også liknar på. Lyngen veks på ei smal kyststripe nord i Spania og på nokre få stader i Irland.

Fig. 21 *Erica* × *stuartii* 'Irish Lemon'

Arten har altså svært liten utbreiing. Planten treng fuktig jord. Han kan spreia seg frå røtene. 'Plena' er ein vanleg sort.

10. *Erica* × *stuartii* (*mackaiana* × *tetralix*)

Denne hybriden liknar *Erica mackaiana* men har større blomstrar. Han veks i Irland og nord i Spania. I 1890 vart den første hybriden oppdaga i Connemara.

Dei mest kjente sortane er 'Irish Lemon' og 'Irish Orange'. Også denne arten trivst best på fuktige stader.

11. *Erica* × *darleyensis* (*carnea* × *erigena*)

Denne hybriden liknar på *Erica carnea*, men han veks meir buskaktig og vert vesentleg høgare. Namnet stammar frå Darley Dale, ein engelsk planteskule der den første planten vart oppdaga mot slutten av 1800-talet. Den mest kjente sorten er 'Kramers Rote'. Andre sortar er 'Eva Gold', 'White Perfection', 'Darley Dale'.

Hybriden har like lang blomstringstid som *Erica carnea*, frå januar til mai.

Fig. 22 Jordkjellaren i mai med m.a. *Erica* × *darleyensis* 'Kramers Rote'

Fig. 23 Bed med *Erica* × *darleyensis*

12. *Erica* × *oldenburgensis* (*E. arborea* × *E. carnea*)
Dette er ein hybrid mellom to lyngplantar som ikkje veks side om side i naturen, sjølv om dei kan vera nær kvarandre på Balkan. Knut Kramer befrukta *Erica arborea* med pollen frå *E. carnea* for første gong i 1986. I 1994 vart to av plantane gitt namnet *Erica* × *oldenburgensis*, med sortsnamna 'Ammerland' og 'Oldenburg'. Plantane blomstrar samtidig som vårlyng og er lys rosa. Dei er relativt hardføre.

13. *Daboecia cantabrica*. St. Dabeocs lyng
Dabeoc var ein tidleg helgen i den irske kyrkja. Det er ei altfor lang historie å skriva om grunnane til at denne lyngarten fekk namn etter den irske 400-talshelgenen. Det latinske namnet har også ei feilstaving av namnet hans, og til overmål har uttalen vore så sprikande at den irske botanikaren og lyngskribenten Charles Nelson seier at det ikkje finst noko slikt som ei norm for uttalen. På hagesentera vert planten ofte kalla irsk lyng eller munkelyng.
Lyngplanten veks i kystnære område kring Biscayabukta og i Connemara vest i Irland. Det veks ein sideart, *Daboecia azorica*, på Azorane.

Fig. 24 *Erica* × *oldenburgensis* i framgrunnen: 'Ammerland' og 'Oldenburg'

Fig. 25 *Erica* × *oldenburgensis* 'Ammerland'

På Skredberget (stum d) vart sorten 'Arielle' planta for første gong for femten år sidan, og dei siste par åra har meir enn 30 frøplantar dukka opp i hagen, med varierande fargar på blomsten. Sortsnamn: 'William Buchanan', 'Silverwells'.

Det finst mange lyngliknande plantar som kunne nemnast her, som *Andromeda* (kvitlyng) og *Phylliopsis*, men dei er ikkje plassert i same slekt som *Erica*, *Calluna* og *Daboecia*.
Andromeda veks vilt på Sæle, og *Phylliopsis* trivst godt her.
Artar som passar saman med lyng, er *Pieris*, *Hebe* og *Gaultheria*. Alle desse har frøspreiing i hagen, til liks med rhododendron. Ei-

Fig. 26 *Daboecia cantabrica* 'Arielle'

Fig. 27 *Daboecia cantabrica* 'Atropurpurea'

Fig. 28 *Daboecia cantabrica*, frøplante frå hagen

ner, blåbær, blokkebær, tytebær, mjølbær, tranebær, bjørnebær og skrubbær får også plass. Artshagen med rhododendron er delvis planta saman med lyngen, medan kultivarar veks ved bergefoten.
Når tretten lyngartar greier seg godt i hagen på Skredberget, kunne det vera interessant å prøva nokre fleire av dei søreuropeiske artane som *Erica australis*, *Erica lusitanica* eller *Erica multiflora*, men det har ikkje vore råd å få tak i dei til no. Den sørafrikanske arten *Erica gracilis* har greidd eit par vintrar i hagen, men er ikkje hardfør nok til vanleg.
For å fullføra skildringa av lyngslekta kan det til slutt nemnast at det finst 20 *Erica*-artar i Europa, ein på Azorane, seks i Vest-Afrika, fire i Etiopia, 22 i Kenya og Tanzania, 50 på Madagaskar og 690 i Sør- Afrika.
Kunnskap om lyng har underskrivne fått m.a. gjennom mangeårig medlemskap i The Heather Society (no diverre nedlagt) med mange samlingar på Dei britiske øyane og Irland, med ekskursjonar til hagar og lyngheier, ofte saman med Eileen Bonner Petterssen frå Fana. Sjølv om The Heather Society er nedlagt, finst nettsida www.heatherworld.org framleis for alle som leitar etter meir kunnskap om lyng.

Hovudkjelde for faktaopplysningar:
E. Charles Nelson: *Hardy Heathers from the northern Hemisphere*

Fig. 29

Fig. 29-30 Når vårlyngen bleiknar, og rhododendron tek over.

Magnolia for norske forhold

Tekst og foto: Karl Lalid

Magnolia stellata

Har du planar om å plante eit vakkert prydtre i hagen er magnolia verd å velje. Magnolia høver både i små og store hagar. Sortane varierer frå små buskar til høge tre, og mange av dei blomstrar rikt i ung alder. Det gjeld berre å velje sort som toler klimaet og høver inn på staden du har å tilby.

Magnolia er gammal på jorda. Planteforskarar meiner at magnoliablomster er blant dei eldste i evolusjonen si lange historie. I USA har dei funne mange millionar år gamle fossilavtrykk av planter som står i nær relasjon til nåverande magnolia. Magnoliablomsteren viser også ei enkel form som tyder på tidleg utvikling. Det er ikkje klart skilje mellom begerblad og kronblad, og fruktemna er samla på ein sentral akse der pollenberarar og fruktemne alternerer. Den behagelege angen av magnoliablomster tiltrekkjer biller, ei etterlevning frå den tid då det ikkje fanst bier og blomsterfluger til hjelp med pollineringa.

I vill tilstand veks magnolia i austlege delar av USA og Aust-Asia, men talrike fossilfunn viser at dei ein gong hadde stor utbreiing i alle verdsdelar. Truleg var det istidene som pressa dei tilbake, og gjorde at dei blei borte frå Europa.

Magnoliaslekta innehar om lag 80 arter, men har og mange kultivarar og varietetar. I tillegg blir det drive omfattande krysningsarbeid, og i dei siste femti åra er det kome mange nye hybridar som til dels er betre tilpassa ulike klima og hagemiljø.

Dei fleste magnoliaer i handel er gradert i klimasone 3, men med aukande jordoppvarming og mildare vintrar vil fleire av sortane greie seg i ei høgare klimasone. Avgjerande for god trivsel er også veksestad, lokalklima og jordforhold.

Magnolia veks best i humusrik, djup jord, gjerne litt fuktig, men med god drenering. Trea vil gjerne ha god sommartemperatur med mykje sol, og dei bør stå lunt. På Vestlandet lykkast ein best med magnolia litt inne i fjordane der vinden tek mindre tak og oppvarming av dei bratte fjellsidene gir god døgntemperatur. Veksestaden bør veljast med omtanke. Røtene er skjøre og magnolia liker lite omplanting. Best plantetid er tidleg på våren, for trea har lang veksesesong og treng tid til avmodning.

I ein god del år har eg planta ulike sortar av magnolia i min hage i Suldal. Dei fleste har greidd seg bra, og dei eldste har med tida blitt store og omfangsrike tre. Hagen ligg solrikt til med gode sommartemperaturar. Vinterklimaet kan vera mindre bra, ofte med kalde austanvindar på bar mark. Vinteren 2020–21 hadde kalde periodar med ned mot 20 minusgrader, men trea hadde liten vinterskade, noko som tyda på at når magnoliaer er vel etablert, toler dei ein del vinterkulde.

Magnoliatrea treng god plass, ofte blir dei like breie som dei er høge. Men det er og nokre sortar som høver i små hagar. Varietetar av *M. stellata* og *M.* 'Georg Henry Kern' er blant desse. Dei blir berre 2–3 meter høge, og begge er bra vinterherdige.

M. stellata har ei nærståande art, *M. kobus*, men den blir eit stort tre. Begge har vore mykje nytta i krysningsarbeid. Ved vidare krysning har det gitt opphav til fleire nye hybridar som høver for norske forhold. *M.* 'Merrill' og *M.* 'Leonard Messel' er to slike sortar som nå ofte er i handel. *M.* 'Merrill' har kvite blomster og *M.* 'Leonard Messel' har rosa blomster som varierer i farge etter som seinvinteren er varm eller kald.

Magnolia 'Merrill'

Magnolia 'Leonard Messel'

M. sieboldii er ein god sort som lenge har vore kjent for mange hagedyrkarar. Den blir 3–4 meter høg og nest like brei, og har store, kvite skålforma blomstre med raude pollenberarar. Blomstrane kjem i juni etter at lauvet har falde seg ut, og den blir ofte kalla junimagnolia.
M. sieboldii høyrer til ei gruppe med tre andre nærståande arter som er mindre kjende. Blomstrane hos alle fire artene liknar kvarandre, men kvart tre har karaktertrekk som gjer dei ulike. *M. wilsonii* har smalare blad og veks meir opprett. Blomstrane er nikkande og vender nedover, så treet kjem best til sin rett når det er eit par meter høgt. *M. wilsonii* er svært vinterherdig og vil truleg greie seg i ei høgare klimasone.
M. sinensis liknar *M. sieboldii*, men har større blomster, og treet blomstrar i svært ung alder. *M. globosa* er kanskje den minst kjende i denne gruppa. Blomstrane opnar seg delvis og minner om egg som heng rundt på treet. Folk i Nepal, der *M. globosa* veks vilt, kallar treet for hønsemagnolia.
I tillegg til vakker blomstring har desse artene dekorative frøstandar som varer lenge. Mest fargerik er dei hos *M. sieboldii*, der dei heng som rosa lykter i bladverket. Frøa er næringsrike og tillokkande for fuglar. I min hage er det kome opp fleire frøplanter av *M. sieboldii* som er spreidd av fuglar.
I Nord-Amerika veks agurkmagnolia, *M. acuminata*. Den blir lite planta i hagar, gjerne fordi at blomstene er gulgrøne og blir nesten borte i bladverket. Men både den og varieteten *M. acuminata* var. *subcordata* har vore mykje nytta i krysningsarbeid og er stamtre for fleire vakre hybridar med gule blomster. 'Yellow Bird', 'Yellow River', 'Elizabeth' og 'Butterflies' er blant desse. Blomstene vender oppover på desse hybridane og minner om gule tulipanar som er spreidd på greinene. 'Yellow River' har dei største gule blomstene, og trea blomstrar før eller samtidig med at blada kjem fram.

Magnolia 'Yellow River'

Magnolia 'Yellow River'

I seinare tid er det også kome i handel fleire magnoliaer med rosa og raude blomster. 'Black Tulip' og 'Cleopatra' er å anbefale, og dei er begge bra vinterherdige.

Fig. 6 *Magnolia* 'Black Tulip'

Magnolia fra frø – er det mulig?

Tekst og foto: Ole Jonny Larsen

Frøhus av wilsonmagnolia, *Magnolia wilsonii*, før det sprekker opp og slipper ut frøa.

Svaret er ja, men det kan ta 20 år til en får blomster. Pluss/minus selvsagt, det *kan* gå fortere, men også ta lengre tid. Så er det sagt, og de som allerede har bestemt seg for at dette ikke er aktuelt for deres del, trenger ikke å lese videre. For dem som fremdeles er nysgjerrige, skal jeg nå presentere en enkel oppskrift fra frø til ferdige magnoliaplanter.

Først av alt trenger en magnoliafrø. De kan bestilles fra frølister på nett, eller de kan samles inn i egen hage eller hos andre som har magnoliatrær. De reine artene, som før eksempel den kjente *Magnolia sieboldii,* setter ofte frø, mens hybridene sjelden aller aldri produserer noe. Det er absolutt best å bruke slike «hjemmelaga» frø når en skal prøve for første gang, for ferske frø er en forutsetning for et godt resultat. Dersom magnoliafrø tørker, går de i dvale, og da er det vanskelig å få dem til å våkne opp igjen og spire. Om man kjøper frø fra ulike foreninger eller leverandører på nettet, er det viktig å finne ut om det er tørka frø, eller om de har vært oppbevart med en viss fuktighet. De siste vil kunne spire greit.

Magnolia har flotte blomster, men de har sannelig også flotte frøhus. De er store og har som oftest klar rød farge. Når det er mye frø, er treet et syn på seinsommeren med sine røde «dekorasjoner». Og nå er det to måter å gå videre på. Enten høster en frøhusa i dette stadiet og legger dem varmt inne til de åpner seg, eller en lar dem henge på og venter til det skjer naturlig. Begge måter virker like godt, men den sistnevnte er litt risikabel, for frøa kan falle ned på bakken der de kan være vanskelig å finne igjen.

Hvis en lar frøhusa henge på treet og følger med fra dag til dag, kan en få oppleve et merkelig naturfenomen. Frøhusa sprekker etter hvert opp, men i stedet for å slippe frøa rett ned på bakken, blir de firt ned i en tråd og blir hengende ned fra restene av frøhuset! Slik henger de noen dager før de til slutt faller ned. Hvis de da ikke blir spist av fugler! Det er nemlig det som er poenget med å la dem henge slik på utstilling – til fristelse for sultne fugler. Magnoliafrø er såpass store og tunge at de ikke kan spres med vind. Hvis de ikke hadde «funnet på» å be

Åpent frøhus. Legg merke til de tynne trådene som frøa henger i.

fuglene om hjelp, ville alle frøa ha spirt rett under morplanten, og da ville de nok ikke ha overlevd i så mange millioner år som magnoliaslekta har – mer enn 90 millioner år.

De oransjerøde frøa er ca. 6–8 mm store og har nærmest hjerteform. Når de er høsta inn, bør en fortsette fortløpende med de neste stega til de er ferdig sådd, som tidligere nevnt for å hindre tørking. Må man vente med videre arbeid, kan de legges mellom fuktig tørkepapir i kjøleskapet en tid. Den oransjerøde kappa som omslutter frøet, skal fjernes før såing. En kan gjøre det med neglene med ett og ett frø. Men en kan også legge dem i bunnen av en sikt og gni dem hardt (de tåler mye!) mot nettet til kappa løsner. Til slutt står en igjen med harde svarte frø. Det kan være greit å skylle dem i svakt klorinvann for å fjerne soppsporer og bakterier på overflata, men det er ikke strengt nødvendig.

Såmediet kan være vanlig veksttorv, naturtorv eller såjord. Dette blandes 50–50 med rein sand. På toppen legger en 1–2 cm med sand, og det er i dette sjiktet magnoliafrøa skal såes. De skal altså ligge i sand og ikke i jord. Om de legges i jord, vil de lett råtne i løpet av vinteren. Velg store potter og så gjerne mange frø i hver potte, med ca. en cm mellom hvert frø. Pottene settes kaldt, og så er det bare å vente på våren. Magnoliafrø må altså *stratifiseres*, det vil si de må ha en kuldeperiode før de kan spire. Kulde og fuktighet bryter ned spirehemmingen i frøskallet, og når det er gjort, er det vår, og de spirer på rett tid. Om de hadde spirt om høsten, hadde alle frøplantene risikert å dø i løpet av vinteren.

Jeg har prøvd ulike måter å få til denne kuldeperioden på en sikker måte. En kan sette pottene utendørs, åpne for vær og vind, men mus har lett for å skjønne at her er noe å spise som de så graver opp. Svarttrosten roter også gjerne gjennom pottene og kaster frøa utover. Skal en stratifisere utendørs, bør pottene beskyttes med netting over åpninga. Det gjelder også om de settes i et uthus eller en garasje. Velger man å stratifisere dem innendørs, må en følge med så såmediet ikke tørker ut. Frøa tåler normalt frost godt, bare den ikke kommer på våren når de har begynt å spire.

Nyspirte magnoliafrø. Frøblada er alltid lange og smale.

Et alternativ er å sette hele potta i et kjøleskap. Noen av oss har et eget kjøleskap til slikt, men for de fleste tror jeg et halvår med store potter med jord og sand blant familiens matvarer ville skape konflikter. Selv setter jeg nå såpottene på gulvet i drivhuset, og det har vist seg å virke bra. De står da kaldt og fuktig hele vinteren, og prosessen går tydeligvis sin gang, for de spirer som regel greit på våren.

Det tar altså rundt et halvår før magnoliafrøa spirer. Men da får en igjen oppleve noe fascinerende. De spirer omtrent samtidig – alle sammen! Det kan skille noen dager, men det kan virke som om det er avtalt. En–to–tre, nå spirer vi! Hvordan de kan være så synkrone, skjønner jeg ikke, men det er imponerende.

Når de har spirt, kan de vokse videre i potta til de har fått noen ekte blad (se bilde med fire potter). Når de skal prikles, er det best å ta hele klumpen ut og legge den på siden før en deler den opp. Småplantene tåler ganske mye, så dette er en enkel prosess. Magnoliaplanter liker faktisk ganske trange potter, i motsetning til de fleste andre planter. Det krever imidlertid at en ikke slurver med vanninga. Om de tørker helt ut, er som regel løpet kjørt. De må gjødsles forsiktig gjennom sommeren. Jeg bruker tynn blanding av flytende gjødsel.

Første vinter kan være litt krevende. Magnolia har følsomme røtter. En kan ikke plante dem ut i bed og håpe på at de vil takle videre flytting uten videre. Mine småplanter overvintrer i frostfritt men kjølig veksthus. Da mister de blada, så de trenger ikke ekstra lys. Neste vår må de pottes i større individuelle pot-

Fire ulike magnoliaarter noen måneder etter spiring

Magnoliaplanter prikla ut i små potter

ter og dyrkes videre med gjødsling og luking av ugras. De kan gjerne pottes om flere ganger etter som de vokser til, men vær alltid varsom med røttene. De bør vokse i potter helt til de skal plantes på endelig voksested, for flytting er noe av det verste magnolia vet. Så er det bare å legge 20 år til egen alder, så vet en omtrent når en kan vente blomstring…

For å finne magnoliafrø på nettet, søk f.eks. på *Magnolia seeds for sale.*

Nyspirte magnoliaplanter. Hvis frøskallet henger på slik som på den nærmeste frøplanten, bør en ikke prøve å fjerne det manuelt, men la planten ta seg av det selv.

Informasjon fra

Den norske Rhododendronforening

Kontingent og medlemsregister

Kjære medlem!

Vedlagt denne utgaven av *Lapprosen* finner du giro for kontingent 2022 dersom det ikke er inngått individuell betalingsavtale, f.eks. gaveabonnement, eller at kontingenten allerede er betalt.

Kontingenten for 2022 er kr 350,00 for enkeltmedlemskap og kr 475,00 for familiemedlemskap.
Familiemedlemskap (ektepar og samboere) gir begge fulle medlemsrettigheter, og man får ett eksemplar av *Lapprosen*.

Betaler du via nettbank, ber vi om at du skriver navnet på medlemmene innbetalingen gjelder i meldingsfeltet. Dette letter kassererens jobb med å registrere innbetalingene. Dersom betaler er annen person enn medlemmet, må vi få oppgitt navnet på medlemmet. **Betalingsfristen er 25. mars 2022.**

Kontingenten innbetales til bankkonto 3411 26 52622.
Innbetaling fra utlandet: IBAN: NO93 3411 2652 622 BIC/SWIFT: DNBANOKK

Vi ber om å bli underrettet om ny adresse ved flytting, eller ved tildeling av gateadresse, slik at vi til enhver tid har et oppdatert medlemsregister. Du vil da få *Lapprosen* tilsendt uten forsinkelser. Husk også å sende oss melding dersom du får ny e-postadresse. Påminnelse i forkant av møter og aktiviteter blir som regel sendt via e-post.
Ta gjerne kontakt med undertegnede pr post, e-post eller telefon.

Inger-Lise Fonneland
Mellomveien 11
4870 FEVIK
Tlf. 952 83 441
inger.lise.fonneland@gmail.com

Årsmøte

Innkalling til årsmøte i Den norske Rhododendronforening

Tid: **Lørdag 28. mai 2022 kl. 09:00**
Sted: Fana folkehøgskule, Mildevegen 190, 5259 Hjellestad

Dagsorden
1. Valg av dirigent
2. Valg av referent og valg av 2 medlemmer til å underskrive protokollen
3. Årsberetning 2021
4. Regnskap 2021
5. Forslag til vedtektsendring: Styret i DnR foreslår å utvide foreningens formål til også å omfatte magnolia og kamelia.
6. Andre innkomne saker
7. Fastsettelse av kontingent for 2023
8. Budsjettforslag 2022
9. Fastsettelse av andel årskontingent til lokallagene for 2023
10. Valg av leder, styremedlemmer og varamedlemmer
11. Valg av revisor
12. Valg av valgkomité
14. Fastsettelse av tid og sted for neste årsmøte

Forslag til flere saker som ønskes tatt opp, må være innkommet til styret senest 3 uker før årsmøtet – innen 7. mai.

Hjertelig velkommen!
Styret i DnR

Jubileumshelg

Jubileumshelg på Fana folkehøgskule 27.–30. mai 2022

Fredag	kl. 18:00	Grillfest og hagevandring hos Randi og Harald Kårtveit på Ågotnes på Sotra. Ta med grillmat og drikke. Vi holder griller, engangsservise, brød, potetsalat, kaffe og kaker. Transport blir organisert.
Lørdag	kl. 09:00	Årsmøte i Den norske Rhododendronforening Plantedåp (utendørs i Arboretet) Utdeling av jubileumsboka til medlemmene! Plantelotteri Planteforedrag. Fem foredrag ved norske og utenlandske gjester. Det vil handle om rhododendron i naturen, og rhododendronhybrider i hagen, om familien Hachmanns utvikling og produksjon av rhododendronhybrider i Tyskland, om magnoliadyrking i Norge og om kamelia i norske hager og veksthus. Det blir lunsj midtvegs og ellers pauser mellom alle foredrag. Siden folkehøyskolen er nærmeste nabo til Arboretet på Milde, kan ettermiddag og kveld benyttes til å vandre fritt i både rhododendronsamlingene og Universitetet i Bergens botaniske hage. Om kvelden blir det middag på Fana folkehøgskule.
Søndag		Hagetur til Øygarden, der mildt klima gjør at svært mye kan dyrkes som ellers er vanskelig i Norge. Vi besøker Anne og Reidar Heimvik på Ågotnes, Daniel Torsvik på Rong og Egil Asbjørn Sæle og Nordsjøhagen hans på Hellesøy. Felles busstransport. Om kvelden festmiddag på Skyskraperen restaurant på Ulriken. Busstransport og taubane. Middagen blir sponset med kr 500 pr. person av DnR! Pris inkluderer turen med taubanen.
Mandag formiddag		Omvisning i arboretet med kyndige gaider Årsmøtehelga avsluttes med lunsj på Fana folkehøgskule

Innkvartering: Alle som ønsker det, kan bo på Fana folkehøgskule der også foredrag og møter blir holdt.
Prisene for overnatting og måltider er som følger:

To personer i dobbeltrom kr 760 pr. natt. For enkeltrom er prisen kr 600 pr. natt. Prisen er uten frokost.

Frokost kr 100 pr. stk.
Lunsj på folkehøyskolen (lørdag og mandag) kr 220 pr. stk.
Middag på folkehøyskolen, lørdag kr 650 pr. stk.
Festmiddag på Skyskraperen restaurant på Ulriken søndag kr 350 pr. stk. Til utflukten på søndag vil det for dem som ønsker det bli anledning til å smøre en lunsjmatpakke (kr 50)

Har du matallergier eller behov for en spesiell diett, gir du beskjed om dette ved påmelding.

Bindende påmelding sendes til olejonnylarsen@hotmail.com (tlf. 415 88 630) snarest og senest innen 9. april.
Jeg/vi ønsker å delta på jubileumshelg på Fana folkehøgskule 27.–30. mai 2022

Navn: .....e-postadresse .....

Overnatting på Fana folkehøgskule ..... Enkeltrom .....Dobbeltrom

Frokost på Fana folkehøgskule	Antall .....
Lunsj på Fana folkehøgskule	Antall.....
Middag på Fana folkehøgskule	Antall.....
Festmiddag på Skyskraperen restaurant	Antall personer .....
Grillkveld	Antall personer .....
Hagetur til Øygarden	Antall personer .....

Etter påmelding vil du få opplysninger om hvordan du skal betale.

Sum om en er med på alt: Kr 2 880 pr. person i dobbeltrom
Sum om en er med på alt**:** Kr 3 540 i enkeltrom

Styret i Den norske Rhododendronforening ønsker alle hjertelig velkommen!

Program for lokalavdelingene

Avdeling Sør

09. mars	**Årsmøte for Rhododendron** Sør kl. 17:00. **SørAmfi**, Østensbuvn. 80, 4848 Arendal. Innkalling og årsberetning sendes særskilt i god tid før møtet.
Fra kl. 18:00	**Foredrag ved kjent dansk spesialist Peter Dalsgaard:** «De japanske have». Staudeklubben inviteres til foredraget.
28. april	**Dugnad på Dømmesmoen,** kl. 18:00. Stell av utplantede rhodoer.
06.–08. mai	**Tur til Vestlandet.** Særskilt melding om program sendes ut til medlemmer i løpet av januar.
19. mai	**Hagevandring hos Mona Klemmetsen kl 18.00.** Nedre Nævisdal 50, 4821 Rykene. Tlf. 481 45 161
24. mai	**Hagevandring kl. 18:00 hos Torill Hessje og Peter Weber,** Kjenestangen 32, 4810 Eydehavn (ved Arnevik). Tlf 911 49 671. Innholdsrik og spennende hage, masse rhododendron.
27.–30. mai	**Jubileum og årsmøte i DnR i Bergen.** Se annet sted i Lapprosen.
01. juni	**Hagevandring hos Jette Jørgensen kl.18:00.** Tivoliveien, 4812 Kongshavn. Tlf. 450 20 920
11. juni	**Klippekurs kl. 11:00** hos Nina Gjermundsen, Høyveien 58, 4838 Arendal. Tlf. 905 13 393. Praktisk innføring ved Per Vestergaard fra Danmark.
18.aug.	**Hagevandring og byttetorg hos Anne Brit og Per Evensen kl. 18:00,** Heidalen 48, 4848 Arendal. Tlf. 909 13 393.
08. sept.	**Høstmøte på Sør Amfi kl. 19:00.** Østensbuvn**. 80, 4848 Arendal. Harald Olav Aksnes fra Gimle Planteskule** vil foredra om biologisk mangfold og jordforbedring. Staudeklubben inviteres.
22. sept.	**Dugnad på Dømmesmoen kl 18:00.** Vi fikser opp før høst og vinter setter inn.

Vi sender ut mer informasjon til de ulike arrangementene i god tid i forveien. For samtlige tiltak tar vi korona-forbehold om gjennomføring. Husk at du alltid kan ta med venner og bekjente!
Kontaktperson: Audun Arne, 975 40 021, e-post auduarne@frisurf.no

Avdeling Sør-Vest

16. februar	**Årsmøte med foredrag av Ole Jonny Larsen.** Vintergrønne planter
08. mars	**Foredrag om japanske hager v/ Peter Dalsgaard,** som er eier og designer av «De japanske haver» i Danmark. Møtet, som holdes på Øksnevad videregående skole, arrangeres i samarbeid med Klepp hagelag.
08. mai	**Rhododendronhagen i Sandnes arboret.** Det planlegges at vi er med på å feire Sandnes arborets 50-årsjubileum denne dagen.
18. mai	**Hagevandring i Rogaland.** Vi kommer tilbake med hvilken hage vi skal besøke.
27.–30. mai	**Jubileum og årsmøte i DnR i Bergen.** Se annet sted i Lapprosen.
24. august	**Hagevandring i Rogaland.** Vi kommer tilbake med hvilken hage vi skal besøke.
28. sept.	**Foredrag av Arild Johan Landsnes.** Magnolia
26. oktober	**Såing og stell av rhododendron** Foredrag v/ Oddbjørn Fosse og Reidar Vigrestad
30. november	**Julemøte med tilbakeblikk på året som gikk.** Enkel julemat og loddsalg. Erfaring og tilbakemelding fra såing av rododendronplanter tidligere i høst.

Avdeling Vest

07. mars	**Medlemsmøte kl. 19:00 – Peter Dalsgaard holder foredrag om japanske hager.** Møtet, som arrangeres i samarbeid med Arboretets venner, holdes i Fana kulturhus, Nesttun. Gratis adgang.
05. april	**Årsmøte og medlemsmøte kl. 18:30 – Tilbakeblikk på rhododendronåret 2021.** Møtet holdes i møtelokalet til Lions Club Fana, Østre Nesttunvei 10, Nesttun. Inngangspenger kr 50. Kaffe og plantelotteri.
07.–08. mai	**Den store rhododendronhelgen.** Lørdag 7. mai besøker vi Jan Rune Hesjedal på Lepsøy. Søndag 8. mai arrangerer Arboretet rhododendronvandring på Milde. Oppmøte kl. 13:00 i Artssamlingen.
22. mai	**Arboretets dag på Milde.** Aktivitetsdag for hele familien kl. 12–16. Infostand
27.–30. mai	**Jubileum og årsmøte i DnR i Bergen.** Se annet sted i Lapprosen.
15. august	**Medlemstur med hagebesøk.** Nærmere opplysninger kommer senere.
01. november	**Medlemsmøte kl. 18:30 – Ole Jonny Larsen: Vintergrønne planter.** Møtet holdes i møtelokalet til Lions Club Fana, Østre Nesttunvei 10, Nesttun. Inngangspenger kr 50. Kaffe og plantelotteri.

Avdeling Øst

16. februar	**Nettforedrag med Sara og Magnus Brenne** med hovedvekt på Magnolia. Foredraget blir tatt opp og vil også være tilgjengelig på nett for medlemmer i andre avdelinger i ei uke etter foredraget
10. mars	**Peder Dahlsgaard** kommer fra Danmark for å snakke om **japanske hager.**
02. april	**Årsmøte.** Foredragsholder ikke avklart ennå.
21. mai	**Hagevandring** hos Erik Gustavsson og Grete Li
26. mai	**Blomstervenners Plantemarked** på Nordre Skøyen Hovedgård. Her vil vi selge planter til inntekt for foreninga.
27.–30. mai	**Årsmøte for hovedforeninga**, med 25-årsjubileum for Den norske Rhododendronforening i Bergen. Se annet sted i Lapprosen.
29. mai	**Vårmarked i Botanisk hage**, Tøyen. Her vil vi selge planter til inntekt for foreninga.
18. juni	**Hagevandring** hos Harald og Karen Marie Aandstad
Første helg i august	**Plantemarked Hamar** Her vil vi selge planter til inntekt for foreninga
17. sept.	**Høstmøte**
19. november	**Julemøte**. Mer informasjon kommer etter hvert

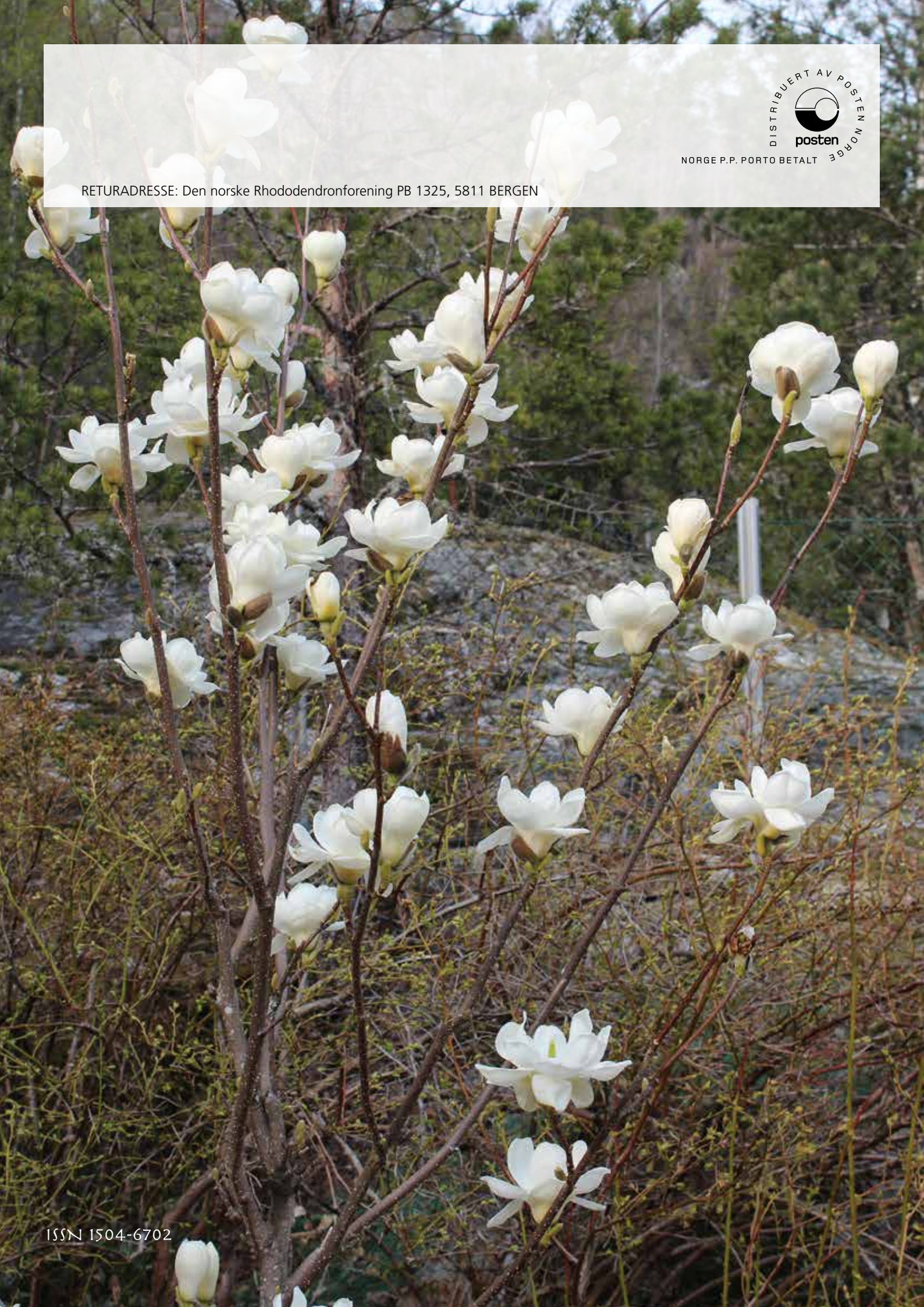

DISTRIBUERT AV POSTEN NORGE

NORGE P.P. PORTO BETALT

RETURADRESSE: Den norske Rhododendronforening PB 1325, 5811 BERGEN

ISSN 1504-6702